

WPROWADZENIE

Dotychczas realizowane w Polsce badania na temat ludzi młodych (w wieku 18–34 lat) koncentrowały się głównie na sytuacji społecznej, w tym rodzinnej, bytowej, edukacji, rynku pracy, demografii i prognozach demograficznych dotyczących tej grupy społecznej. Z reguły były one przeprowadzane wycinkowo na poziomie ogólnopolskim. Brakuje natomiast opracowania ujmującego kompleksowo sytuację i dążenia ludzi młodych w zakresie aktywizacji zawodowej, społecznej oraz kształtowania ich miejsca i roli we współczesnej gospodarce oraz w zmieniającym się społeczeństwie. Brak ten jest o tyle istotny, że obecnie polska gospodarka zmierza w kierunku gospodarki opartej na wiedzy, a społeczeństwo staje się powoli społeczeństwem wiedzy. Aksjomatem jest, że w takiej gospodarce ważne miejsce i rolę zajmują ludzie młodzi. Są oni grupą społeczną charakteryzującą się dużym udziałem osób z wyższym wykształceniem lub studiujących. Młodsza ich część, 18–24-latkowie, to w większości młodzież studiująca lub studiująca i pracująca, o wysokich aspiracjach i oczekiwaniach związanych z ich życiem społecznym i zawodowym. Osoby 25–34-letnie zdobywają już doświadczenia i podnoszą umiejętności zawodowe, dokonują wyborów współkształtujących ich pozycje społeczne i zawodowe. Obie te podgrupy ludzi młodych, stanowią zatem istotny potencjał społeczno-gospodarczego rozwoju kraju i jego poszczególnych regionów/województw, który cechuje wyzwalanie się aspiracji odnośnie do zajmowania bardziej liczącego się miejsca w polskim społeczeństwie i gospodarce, niż posiadali ich rodzice. Ich celem jest poszukiwanie miejsca wśród aktywnych, przedsiębiorczych, współodpowiedzialnych za rozwój przedsiębiorstwa, regionu/województwa oraz pełnienie funkcji współdecydentów i decydentów w procesie gospodarowania.

Tymczasem dotychczasowe obserwacje i fragmentaryczne badania wskazywały na mało satysfakcjonującą pozycję i rolę młodych ludzi w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego. Jednocześnie w badaniach opisywane były relatywnie niski stopień przedsiębiorczości i małe zaangażowanie się znacznej części młodych ludzi w ten proces. W tej grupie społecznej odnotowano również występowanie zjawiska rozwijającej się mobilności geograficznej (przestrzennej), zawodowej (elastyczność w dostosowywaniu się do rynku pracy) i społecznej (zmiana statusu i pozycji społecznej). W tym zakresie brakuje jednak szczegółowych, pełnych informacji, występuje tu istotna luka poznawcza.

Podjęty projekt wypełnia tę lukę i ma na celu opis sytuacji w regionach oraz analizę związków między rozwojem regionu/regionów a aspiracjami i warunkami życia ludzi młodych determinującymi ich zaangażowanie.

W świetle powyższego prezentowana praca realizuje następujące cele:

- poznanie stanu i uwarunkowań pozycji i roli ludzi młodych w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego regionów/województw, zarówno tych, które tkwią w młodych ludziach, a więc: ich potrzeb, aspiracji, postaw, w tym wobec ryzyka związanego z podejmowaniem różnych działań (stanowią przyczyny o wewnętrznym charakterze), jak i tych, które tkwią w ich otoczeniu i wyrażają się w: sytuacji społeczno-bytowej własnej i rodziny, sytuacji w regionie/województwie i kraju (stanowią przyczyny zewnętrzne);
- próbę wskazania niezbędnych czynników i uwarunkowań wpływających na wykorzystanie potencjału ludzkiego, społecznego, intelektualnego ludzi młodych, z uwzględnieniem ich przygotowania zawodowego, mobilności, aktywności w budowaniu nowoczesnej gospodarki i struktur społecznych – adekwatnie do potrzeb regionów.

Realizacja tak sformułowanych celów wiąże się z wykonaniem kilku głównych zadań badawczych:

- zdiagnozowaniem (na podstawie wtórnych danych źródłowych) aktualnej sytuacji ekonomicznej regionów/województw z uwzględnieniem sytuacji bytowej, społecznej i zawodowej ludzi młodych, żyjących w poszczególnych regionach/województwach;
- poznaniem (na podstawie pierwotnych źródeł informacji własnych badań empirycznych) ocen ludzi młodych, odnoszących się do ich aktualnej sytuacji bytowej, społeczno-zawodowej oraz określeniem innych czynników (tak zewnętrznych, jak wewnętrznych) warunkujących ich angażowanie się we własny rozwój oraz kształtowanie pożądanego sytuacji bytowej i realizację aspiracji oraz dążeń;
- opracowaniem wniosków z analizowanych badań i próbą wskazania rozwiązań sprzyjających społeczno-zawodowemu angażowaniu się ludzi młodych w poszczególnych regionach i tym samym wykorzystaniu ich możliwości i umiejętności do rozwoju i unowocześniania regionów/województw.

Szczegółowy zakres zagadnień dotyczących stanu i uwarunkowań aktywności ludzi młodych w regionach uwzględnionych w badaniach empirycznych stanowią:

- hierarchia wartości, postawy, aspiracje życiowe ludzi młodych,
- wykształcenie, aspiracje edukacyjne, możliwości podnoszenia kwalifikacji,
- rozwój „ducha przedsiębiorczości” (lub jego brak),

- sytuacja ludzi młodych na rynku pracy i różne rodzaje ich mobilności: zawodowej, społecznej i przestrzennej,
- sytuacja bytowa ludzi młodych i ich rodzin,
- warunki i aspiracje mieszkaniowe ludzi młodych,
- uczestnictwo w rynku dóbr i usług z punktu widzenia motywacji do pracy i osiągnięcia pożądanego statusu społecznego,
- poziom i struktura konsumpcji oraz aspiracje konsumpcyjne ludzi młodych,
- sytuacja społeczno-ekonomiczna w regionach/województwach mierzona podstawowymi wskaźnikami, takimi jak: PKB, inwestycje, wysokość wynagrodzeń, poziom bezrobocia, sprzedaż detaliczna, konsumpcja.

Realizacja badania o tak szerokim zakresie wymagała wykorzystania różnorodnych źródeł informacji i zróżnicowanej metodyki badań. Punkt wyjścia stanowiły wtórne źródła informacji. Wykorzystano wyniki badań prowadzonych przez inne ośrodki naukowo-badawcze, a także indywidualne dane z badań budżetów gospodarstw domowych GUS, które stanowiły bazę diagnozowania sytuacji socjalno-bytowej ludzi młodych w regionach. Wtórne źródła informacji wykorzystano przede wszystkim dla interpretacji własnych badań pierwotnych.

Podstawowym źródłem informacji w realizacji podejmowanego projektu były badania własne o charakterze ilościowym i jakościowym. Badania ilościowe przeprowadzono wśród osób młodych w wieku 18–34 lata, z wyodrębnieniem 18–24-latków (uczący się i uczący się/pracujący) oraz 25–34-latków (pracujący). Zastosowano metodę *face to face*, przy użyciu standaryzowanego kwestionariusza wywiadu. Badaniami objęci byli młodzi ludzie z województw-reprezentantów, wyłonionych według kryterium poziomu rozwoju województwa (mierzonego wartością PKB na jednego mieszkańca). Utworzono trzy grupy województw: o wysokim, średnim i niskim poziomie rozwoju. Z każdej grupy wybrano po dwa województwa (łącznie 6 województw), w których przeprowadzone zostały badania ankietowe. Pozwoliło to na ograniczenie próby badawczej do ok. 1200 osób. Zbiorowość próbna dobrana została metodą *quota sampling*. Jest to metoda adekwatna do celu badania w warunkach braku możliwości sięgnięcia, w momencie badań, do wyników spisu powszechnego jako podstawy tworzenia operatu losowania próby i przy ograniczonych środkach na badania.

Kryteria doboru jednostek do próby to: wiek, wykształcenie, płeć oraz miejsce zamieszkania (województwo oraz klasa miejscowości – wieś i miasta o różnej liczbie mieszkańców). Tak zaprojektowane badanie ilościowe zapewniło reprezentatywność uzyskanych wyników i niezbędny poziom szczególności analizy i interpretacji danych. Będzie więc ono mogło być wykorzystane

wielokrotnie w analizach regionalnych koncentrujących się na różnych aspektach funkcjonowania ludzi młodych w regionach/województwach.

Struktura pracy jest następująca:

Rozdział 1 zawiera charakterystykę wewnętrznych uwarunkowań aktywności ludzi młodych, a tym samym ich miejsca i roli w regionach. Pokazuje uznawane wartości, aspiracje i opinie ludzi młodych o warunkach życia w regionach. Dokonano w nim też oceny warunków życia w regionach. Przybliżono zaangażowanie obywatelskie ludzi młodych w regionach, ich style życia, zainteresowania.

Rozdziały od 2 do 5 przedstawiają zewnętrzne uwarunkowania aktywności ludzi młodych i ich miejsca w regionach.

Rozdział 2 stanowi ilustrację społecznych i ekonomicznych cech regionów w Polsce. Na jego treść składa się następująca problematyka: charakterystyka demograficzna regionów, regionalne zróżnicowanie potencjału gospodarczego uwzględniające między innymi: PKB, działalność inwestycyjną, nakłady na działalność badawczo-rozwojową, przedsiębiorczość, aktywność ekonomiczną ludności, dochody w sektorze gospodarstw domowych. Ponadto przedstawiono zasoby infrastruktury w regionach: mieszkaniowe, dotyczące ochrony zdrowia, opieki nad dziećmi, związane z kulturą, turystyką, sportem.

Rozdział 3 poświęcony jest sytuacji społeczno-demograficznej w regionach i ilustruje: populację ludzi młodych w regionach, poziom wykształcenia, miejsce ludzi młodych na rynku pracy krajowym i regionalnym. Ważnymi elementami analizy w tym rozdziale są ponadto mobilność przestrzenna i formy migracji.

Rozdział 4 koncentruje się na materialnych warunkach życia ludzi młodych w regionach. Analizy w nim prowadzone są ilustracją sytuacji dochodowej gospodarstw domowych ludzi młodych wraz z jej zróżnicowaniem. Przybliżają też informacje na temat struktury dochodu (rozporządzalnego), aktywności ludzi młodych związanej z chęcią/potrzebą podniesienia poziomu tych dochodów. Informują również o zaciąganych kredytach i pożyczkach, o sytuacji mieszkaniowej ludzi młodych, wyposażeniu ich gospodarstw w dobra trwałego użytkowania, w tym nowoczesne sprzęty.

Rozdział 5 opisuje i analizuje konsumpcję i zachowania konsumpcyjne ludzi młodych w regionach. Zaprezentowany jest w nim poziom wydatków konsumpcyjnych, ich struktura, a także poziom zaspokojenia potrzeb gospodarstw domowych ludzi młodych i satysfakcja z tego zaspokojenia. Rozdział zamyka obraz zachowań konsumpcyjnych ludzi młodych, ze szczególnym uwzględnieniem trendów globalnych związanych z unowocześnianiem produktów i nowymi sposobami zaspokajania potrzeb.

Rozdział 6 jest jednocześnie podsumowaniem wyników badań i wnioskowaniem oraz oceną służącą do określenia czynników sprzyjających i ograniczających aktywizowanie się ludzi młodych w swoich regionach. Zawiera on

wstępną ocenę czynników sprzyjających aktywizowaniu się ludzi młodych w województwach zamożnych, przeciętnych i biedniejszych. Analogicznie przedstawione są w nim ograniczenia aktywności ludzi młodych w procesach rozwoju regionów.

Przeprowadzone badania i ich analiza pozwoliły na potwierdzenie przyjętego założenia, mówiącego o tym, że ludzie młodzi są istotnym potencjałem rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i jednocześnie niewykorzystywanym w wystarczającym zakresie – zarówno dla rozwoju gospodarczego, jak i jednoczesnego kształtowania społeczeństwa wiedzy.